

VYUŽITÍ SPALNÉ KALORIMETRIE V BIOLOGICKÝCH VĚDNÍCH DISCIPLÍNÁCH

František Hnilička, Helena Hniličková, Jaroslava Martinková

Spalná kalorimetrie

Metoda spalné kalorimetrie patří mezi nejpracovnější odvětví termodynamiky, neboť její základy byly položeny ve druhé polovině 18.století. Její pomocí se přímo stanovuje energetický obsah v palivech či biomase.

Spalná kalorimetrie

Využití spalné kalorimetrie v biologii:

- stanovení rychlosti fotosyntézy,
- transport asimilátů v rostlině,
- koloběh energie v ekosystémech,
- produkční fyziologie rostlin,
- stresová fyziologie rostlin.

Stanovení rychlosti fotosyntézy

Každému molu přijatého CO_2 odpovídá zisk potenciální energie rovnající se 114 kcal (= 477,204 kJ).“

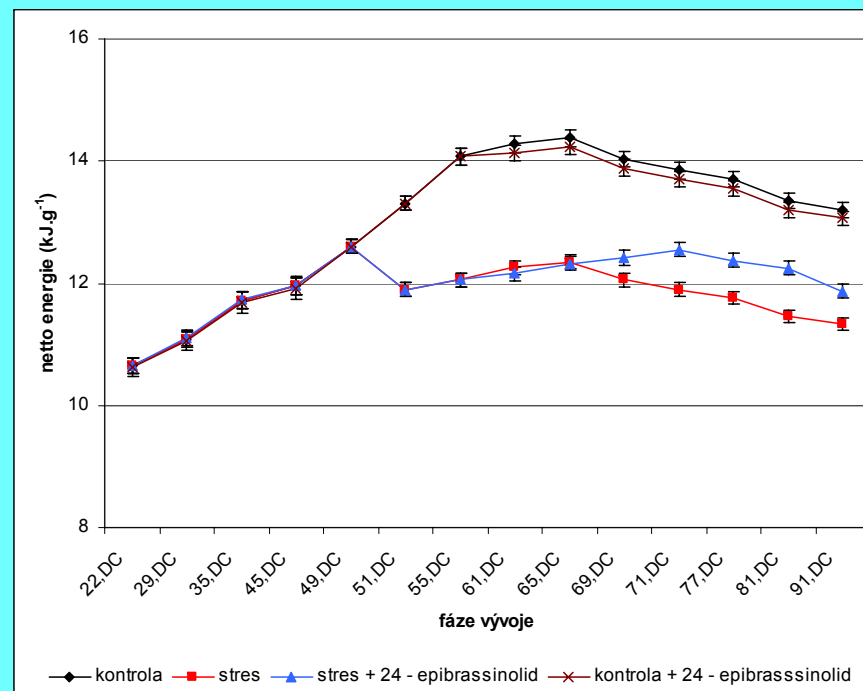
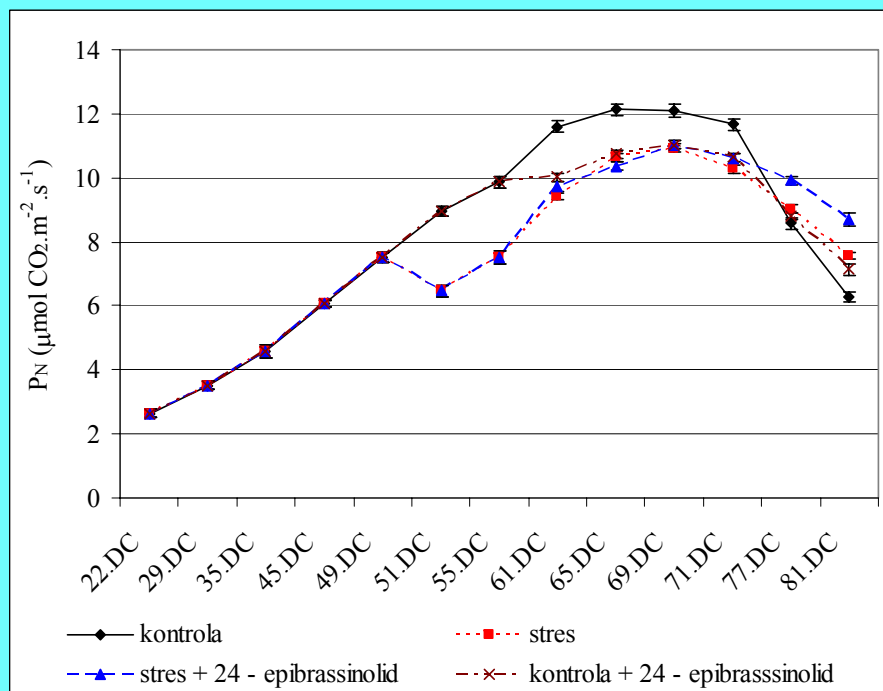
1 mol CO_2 odpovídá 1/6 mol glukosy

Molekulová hmotnost glukosy – 180

1/6 ze 180 = 30 * 15,7 (energetická hodnota glukosy) = 471 kJ na 1 mol CO_2

Fototrofní organismy ročně zachytí asi 10^{21} kJ energie a její pomocí vyrobí asi 14×10^{11} t organické hmoty, uvolní 15×10^{11} t O_2 a fixují 20×10^{11} t CO_2 ze vzduchu a oceánů.

Stanovení rychlosti fotosyntézy

gazometrické

kalorimetrické

stanovení rychlosti fotosyntézy

Stanovení rychlosti fotosyntézy

Odrůda/Varianta	Kontrola	Stres
Jersey	2,37	1,19
Malz	1,58	1,12
Valtický	1,52	1,25

Odrůda/Varianta	Kontrolní rostlina	Stresovaná rostlina
Jersey	27,89	13,79
Malz	17,72	14,44
Valtický	17,62	15,52

Hmotnost sušiny (g) a celková fotosynteticky naakumulovaná energie [kJ] ve fázi 91.DC v jedné rostlině

Základní pojmy – transport asimilátů

Sink – místo (orgán) v rostlině, kde dochází ke spotřebě nebo akumulaci asimilátů.

- **Růstový sink** – s utilizací asimilátů při dělivém nebo prodlužovacím růstu.
- **Akumulační sink** – s hromaděním asimilátů do trvalé nebo dočasné zásoby.
- **Udržovací sink** – s utilizací asimilátů v udržovacím metabolismu.

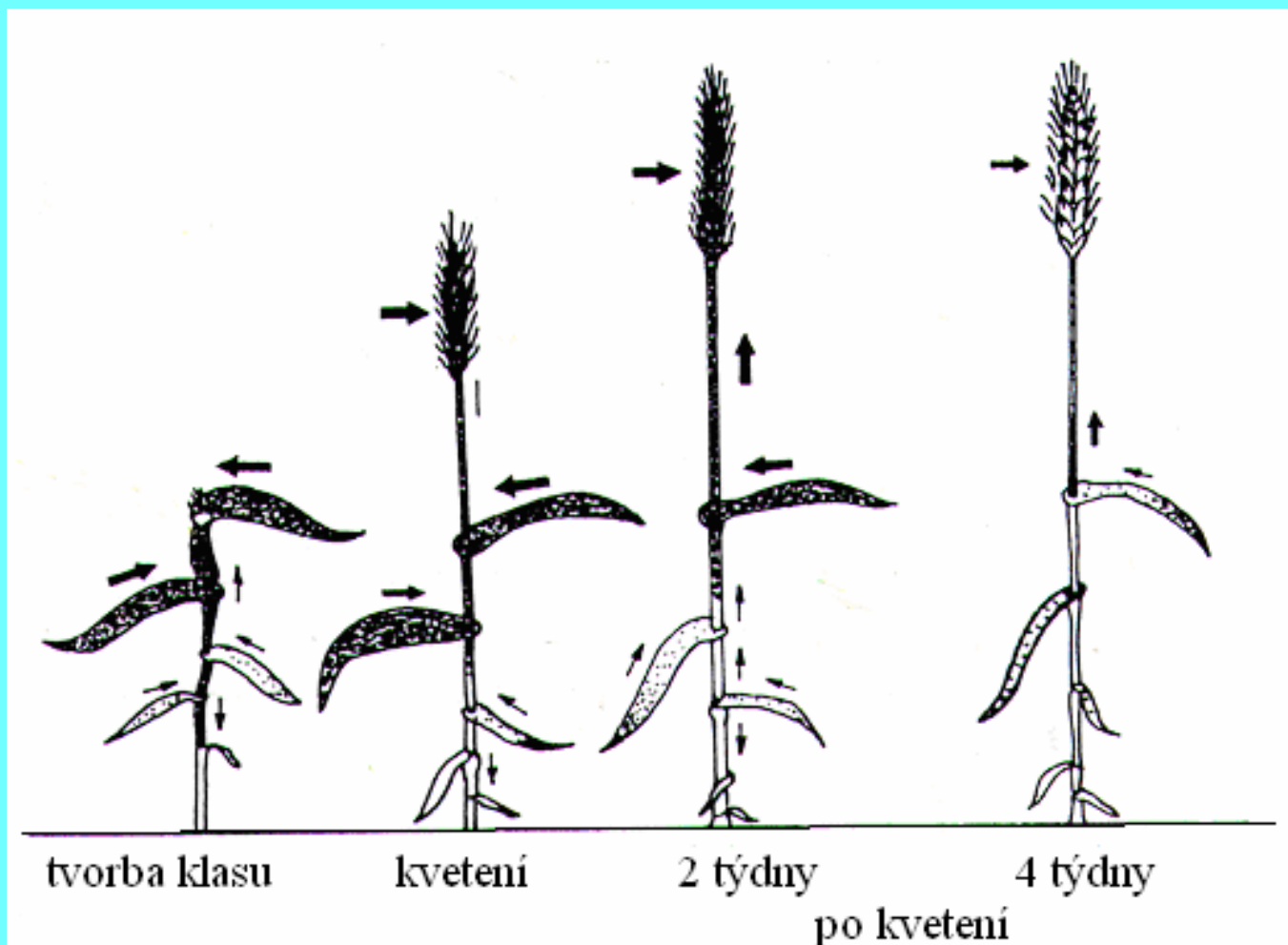
Základní pojmy – transport asimilátů

Source – místo (orgán) v rostlině, kde dochází k tvorbě asimilátů, tedy zdroj.

- **Primární zdroj** – s de novo syntézou asimilátů.
- **Sekundární zdroj** – s mobilizací v něm přechodně uložených asimilátů na translokaci do sinku.

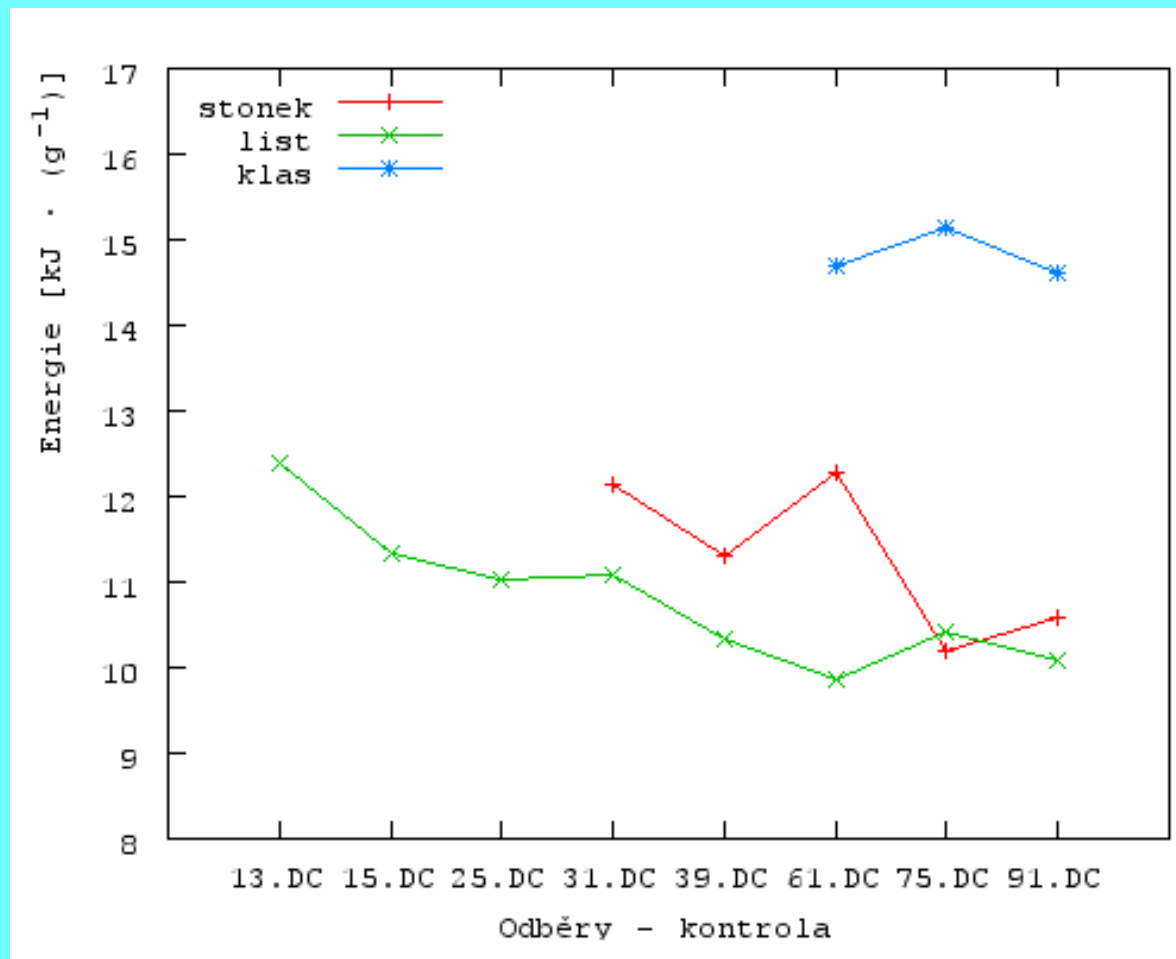

Transport asimilátů v rámci rostliny

Přesun asimilátů do nově vznikajících klasů a obilek

Transport asimilátů

Změny obsahu energie (kJ.g⁻¹) vegetativních a generativních orgánech jarního ječmene

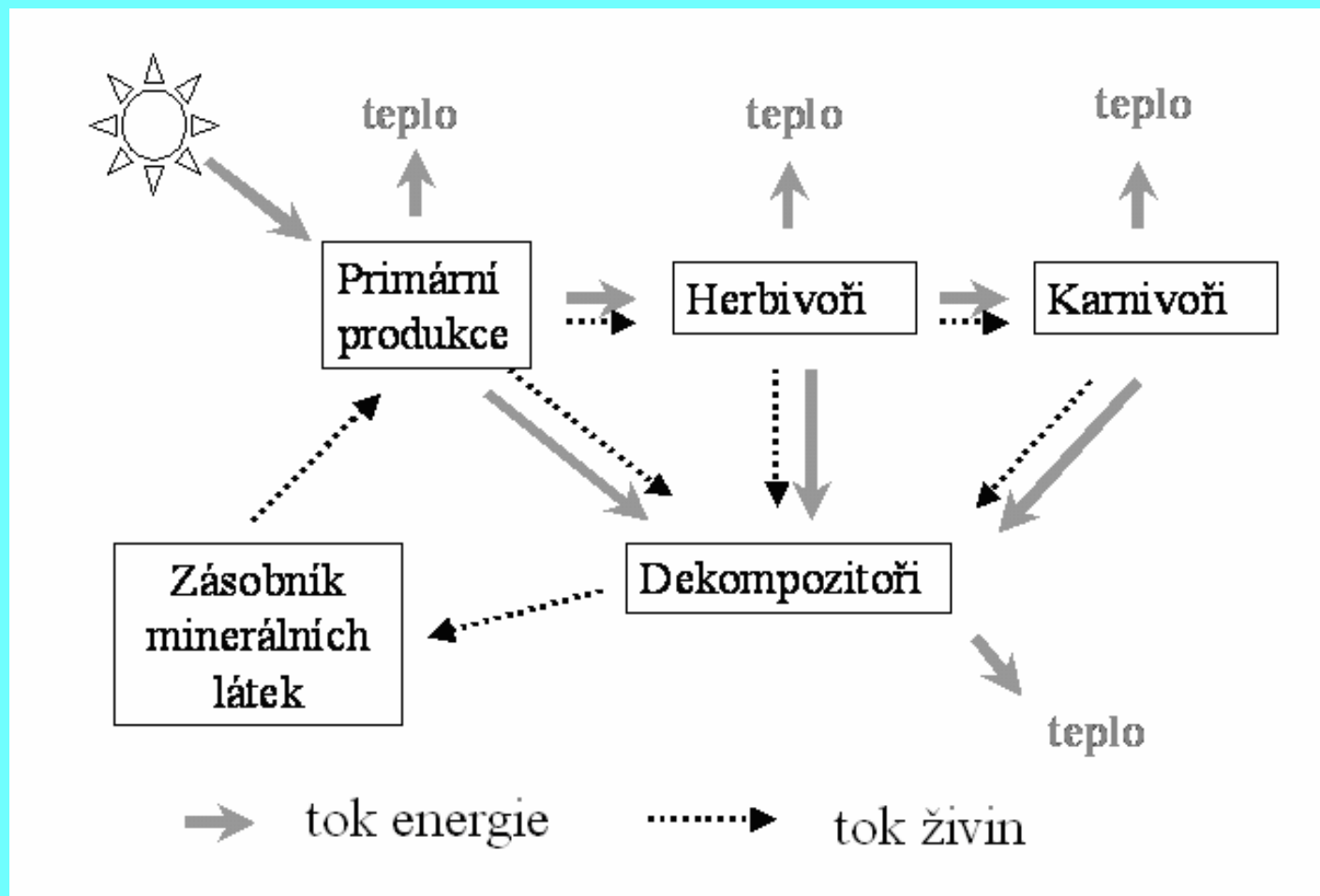
Tok asimilátů

ORGÁN	NETTO ENERGIE (kJ.g ⁻¹)
Réвовé listy	16,01
Pazochové listy	15,85
Chmelová réva	14,50
Hlávky	14,98
vřetýnko	14,55
listeny	8,21
pecičky	12,92

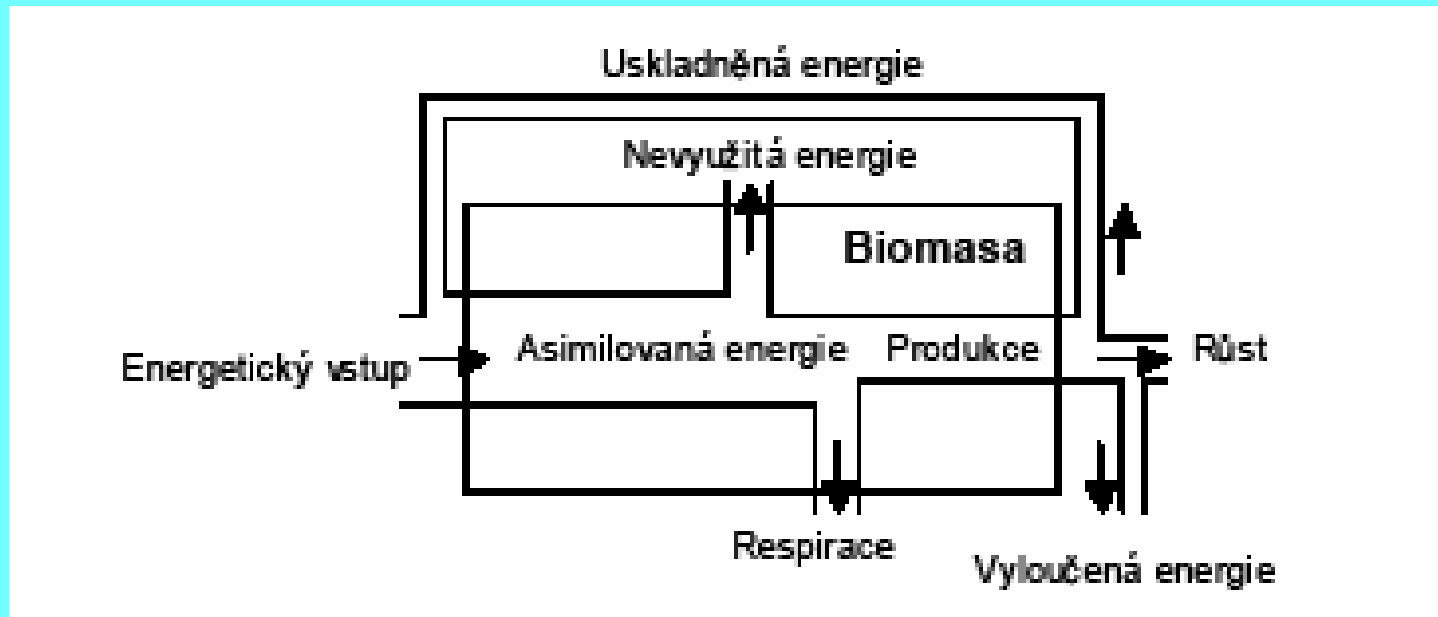
Obsah energie v sušině chmele

Tok energie v ekosystému

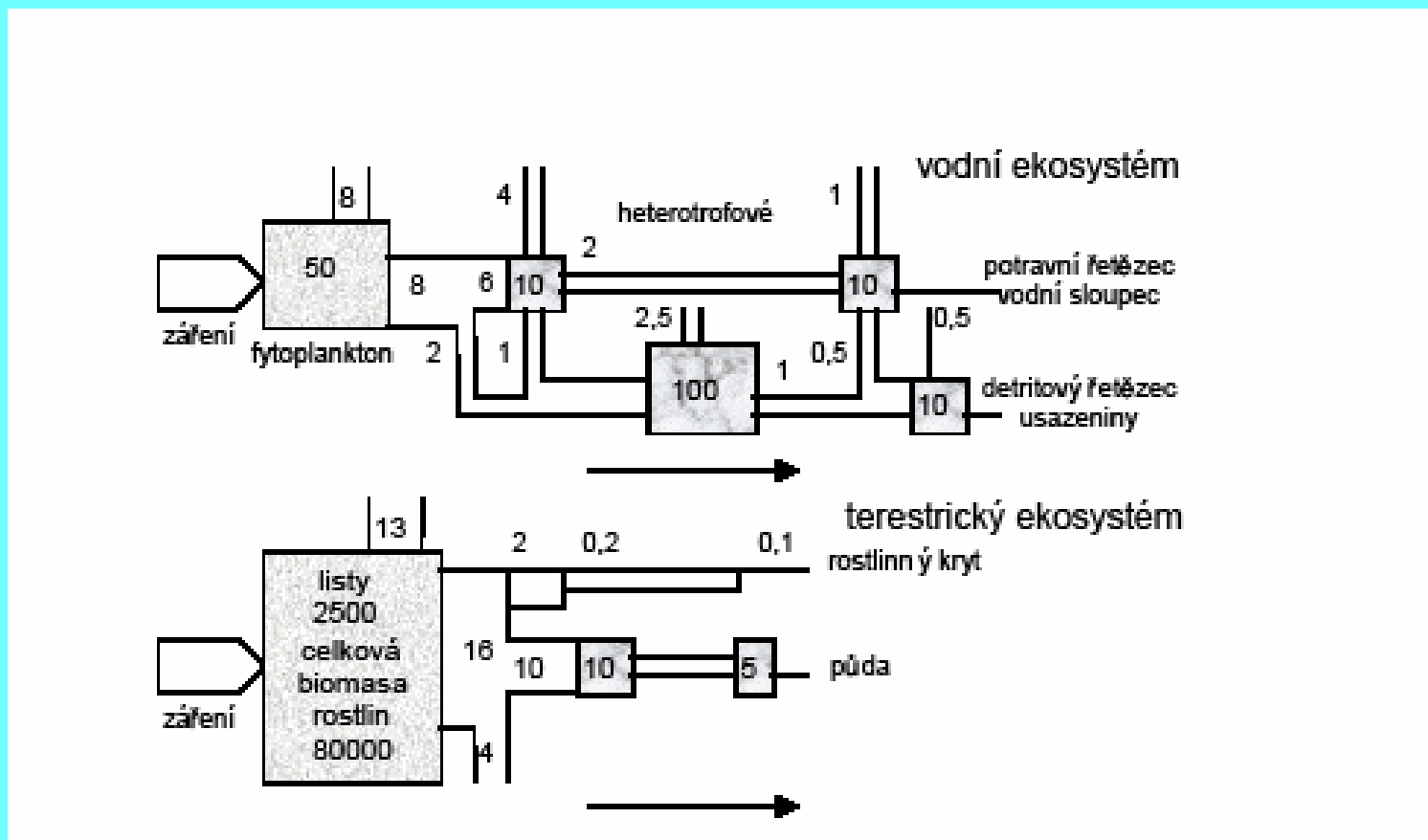
Ekologická účinnost = $(\text{energie biomasy} * 100) / \text{energie záření}$

Tok energie v ekosystému

Modelová složka transformace energie v ekosystému

Tok energie v ekosystému

Toky energie (upraveno podle Oduma, 1963),

Akumulovaná energie, energetické toky v jednotkách kcal.m^{-2} , $\text{kcal.m}^{-2} \cdot \text{rok}^{-1}$.

Tok energie v ekosystému

$$Q_n = I_v + I_i - I_e - E_x + I_m - T \pm H + F - R$$

Q_n je energetická bilance ekosystému, čistý příjem energie do ekosystému, I_v - ozáření ve viditelné oblasti, I_i - ozáření ve viditelné oblasti, I_e - energie vyzařovaná ekosystémem (půdou, vodou, organismy) do prostoru, E_x - množství energie vázané v exportované organické hmotě, I_m - množství energie vázané v importované organické hmotě, T - energie využitá při evapotranspiraci, H - výměna teploty s okolím, F - energie fixovaná v hrubé primární produkci (fotosyntéza), R – respirace a rozkladné procesy.

Tok energie v ekosystému

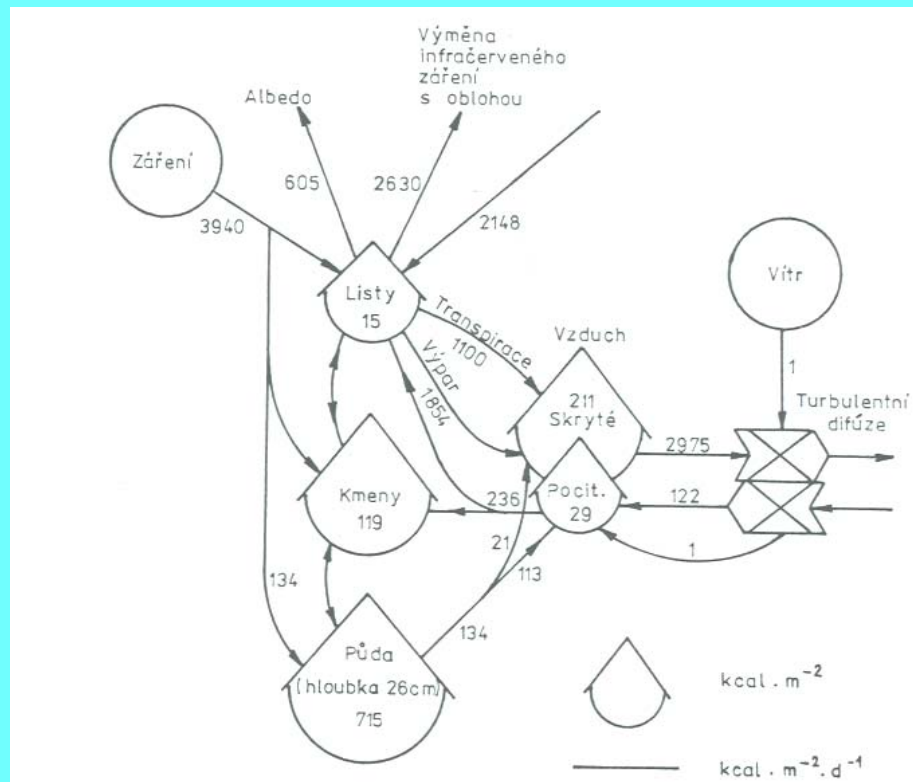
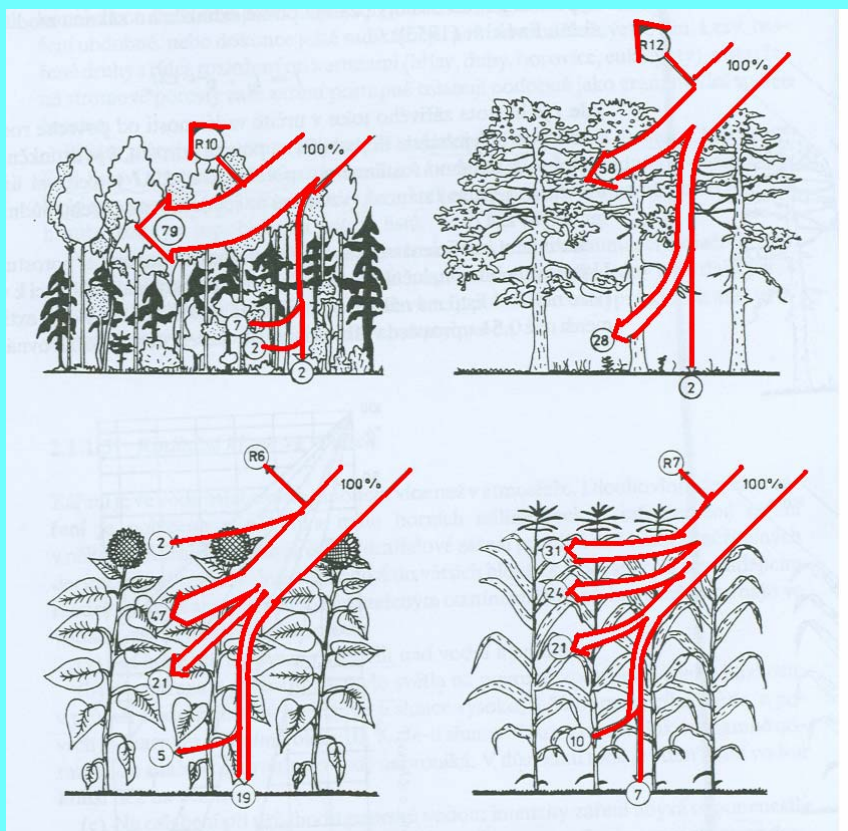
Efektivita využití záření (RUE)

$RUE = \text{přírůstek biomasy} / \text{zachycená FAR}$

- Juvenilní lesní dřeviny – $1,0 \text{ g.MJ}^{-1}$
- Pro většinu porostů – od $1,2$ do $1,7 \text{ g.MJ}^{-1}$

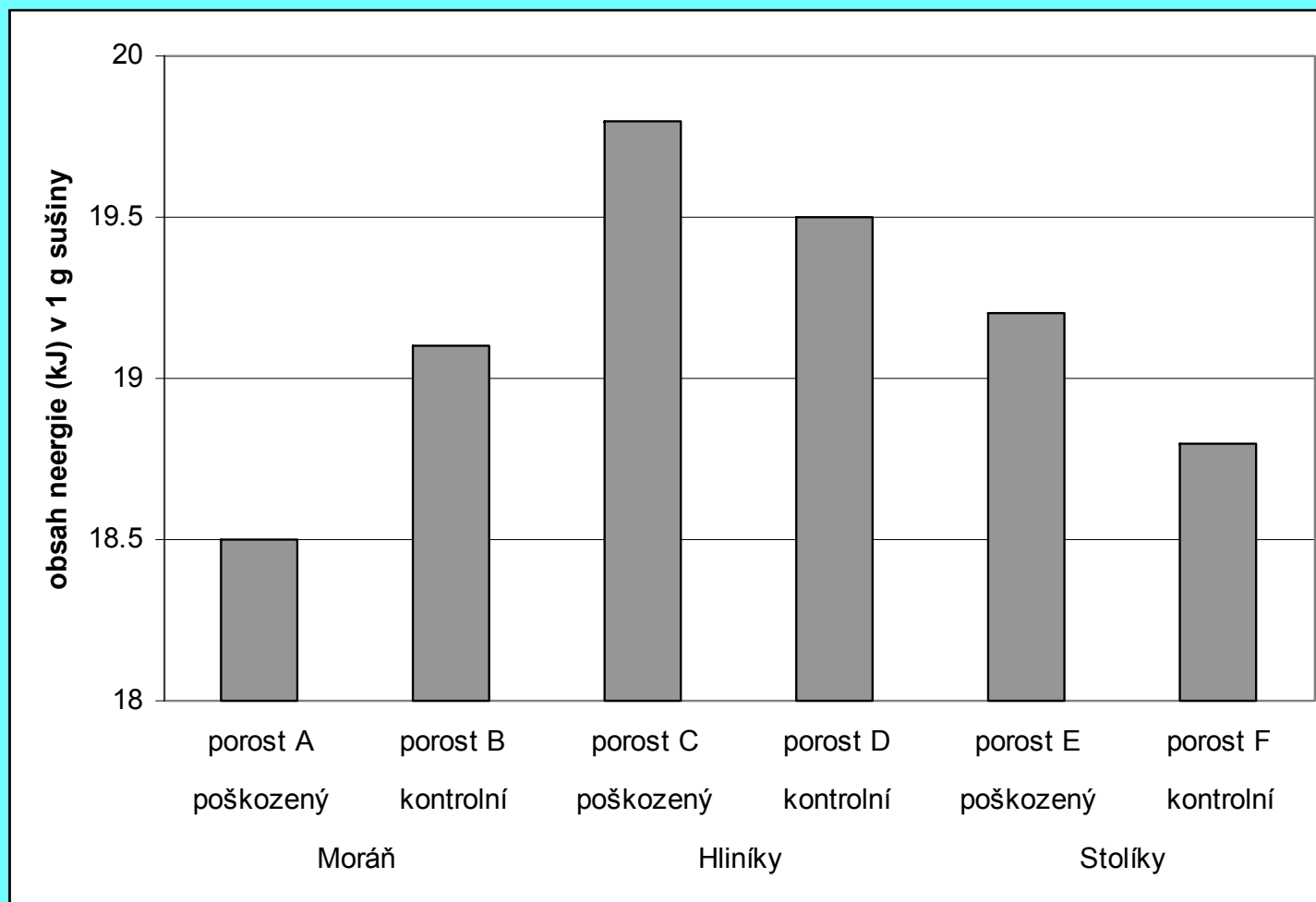

Tok energie v ekosystému

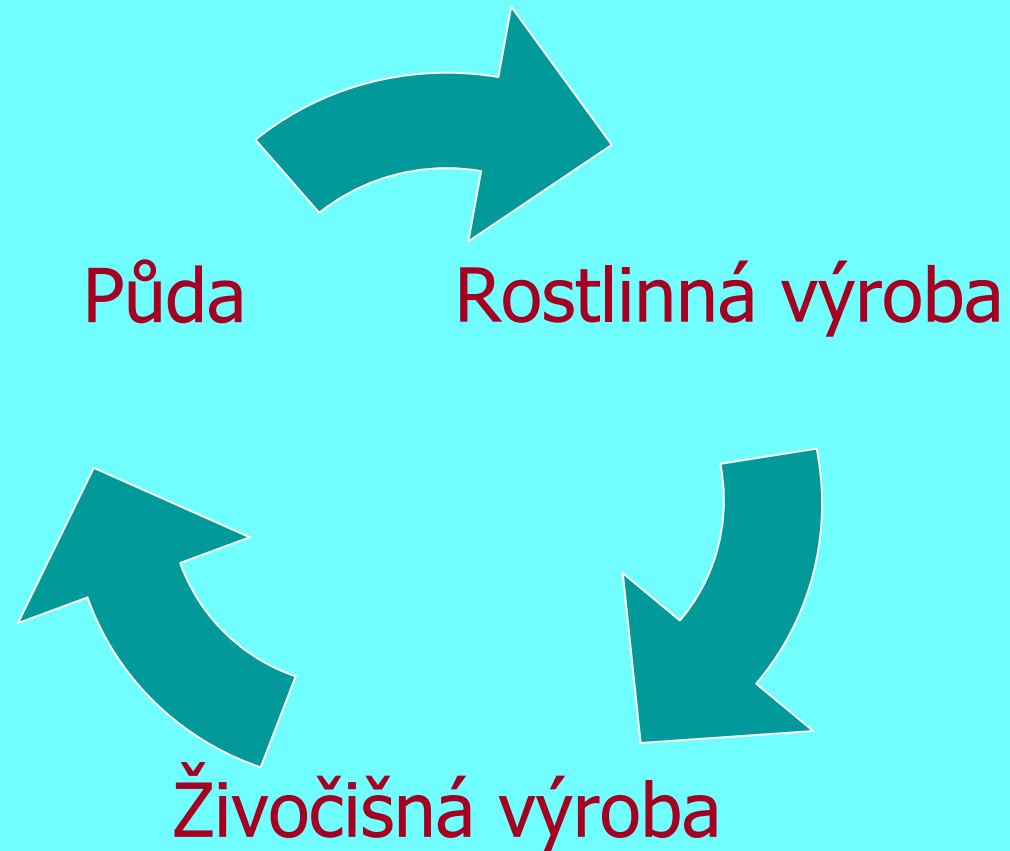
Oslabování dopadajícího slunečního záření v různých typech ekosystémů.

Tok energie v ekosystému

Obsah netto energie (kJ.g⁻¹) v sušině nadzemní biomasy ostružiníku maliníku (upraveno podle Kuklová, Kukla, 2009).

Tok energie v agroekosystému

Tok energie v agroekosystému

Energetický zisk je definován jako rozdíl mezi získanou a vloženou energií.

Energetický koeficient je poměr získané energie k přímým a nepřímým energetickým vkladům.

Energetická účinnost (účinnost slunečního záření a technologickou účinnost) výrobních procesů je podíl získaných a vložených energií

Produkční fyziologie rostlin

1 g sušiny biomasy rostlin odpovídá průměrně:

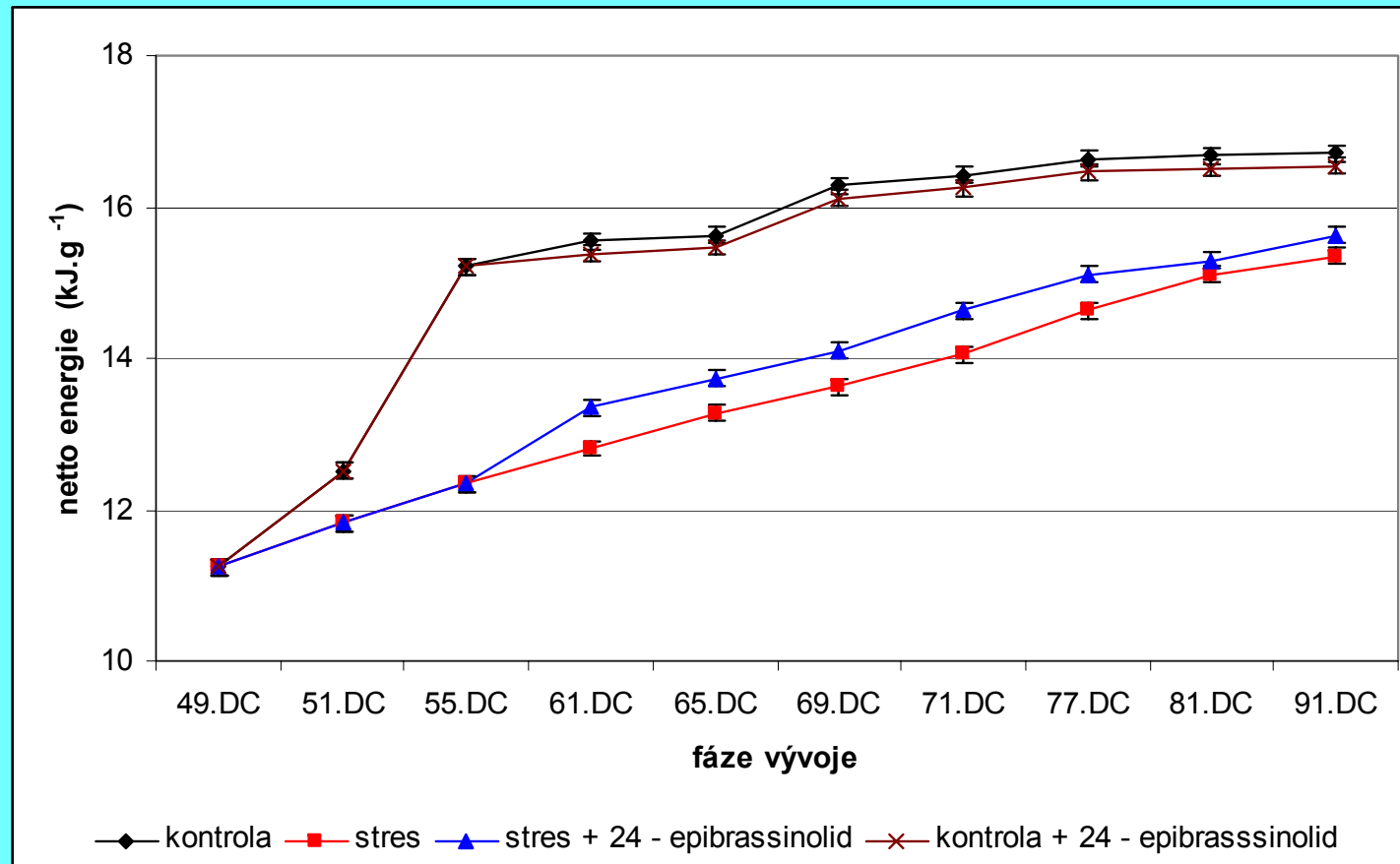
- 0,4 g uhlíku;
- 0,6 g karbohydrátů;
- 1,5 g CO₂ přijatého z ovzduší;
- 1,07 g vyprodukovaného O₂;
- 150–800 ml vytranspirované vody;
- 17.6 kJ vázané energie (15-35 kJ).

Produkční fyziologie rostlin

Stavební látka	Obsah energie (kJ.g ⁻¹)
Kyselina šťavelová	2,9
Glycin	8,9
Kyselina jablečná	10,0
Kyselina pyrohroznová	13,2
Glukóza	15,4
Sacharóza	16,5
Škrob	17,4
Celulóza	17,6
Proteiny	23,7
Lipidy	39,6
Lignin	26,3
Terpeny	46,9

Obsah energie v sušině rostlin (Upraveno dle Larchera, 1995)

Produkční fyziologie rostlin

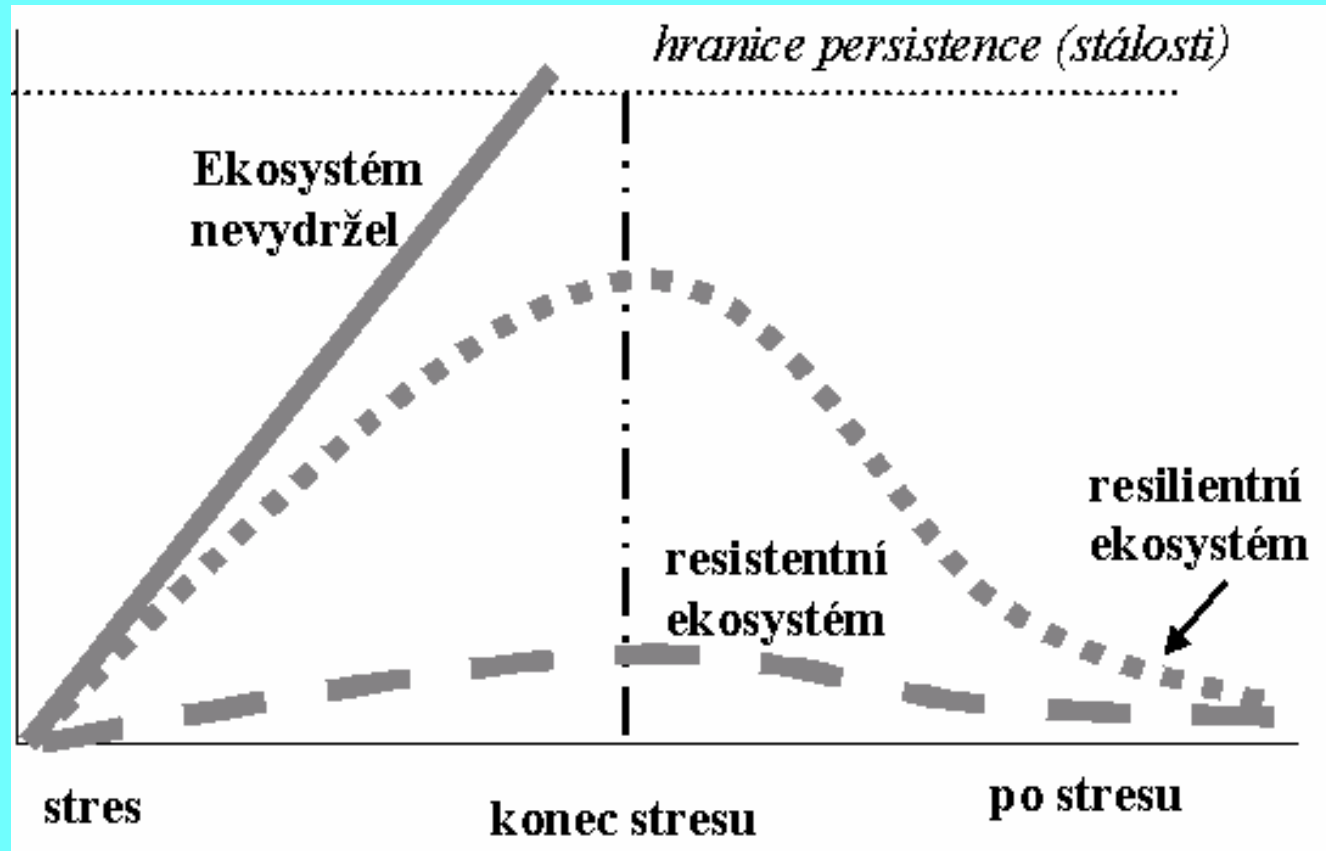
$y = - 1,40 - 2,57 * x + 1,00 * x' + 2,45 * x''$
y je závisle proměnná (energie), x, x', x'' jsou nezávisle proměnné – obsah tuků, bílkovin a škrobu.

Stresová fyziologie rostlin

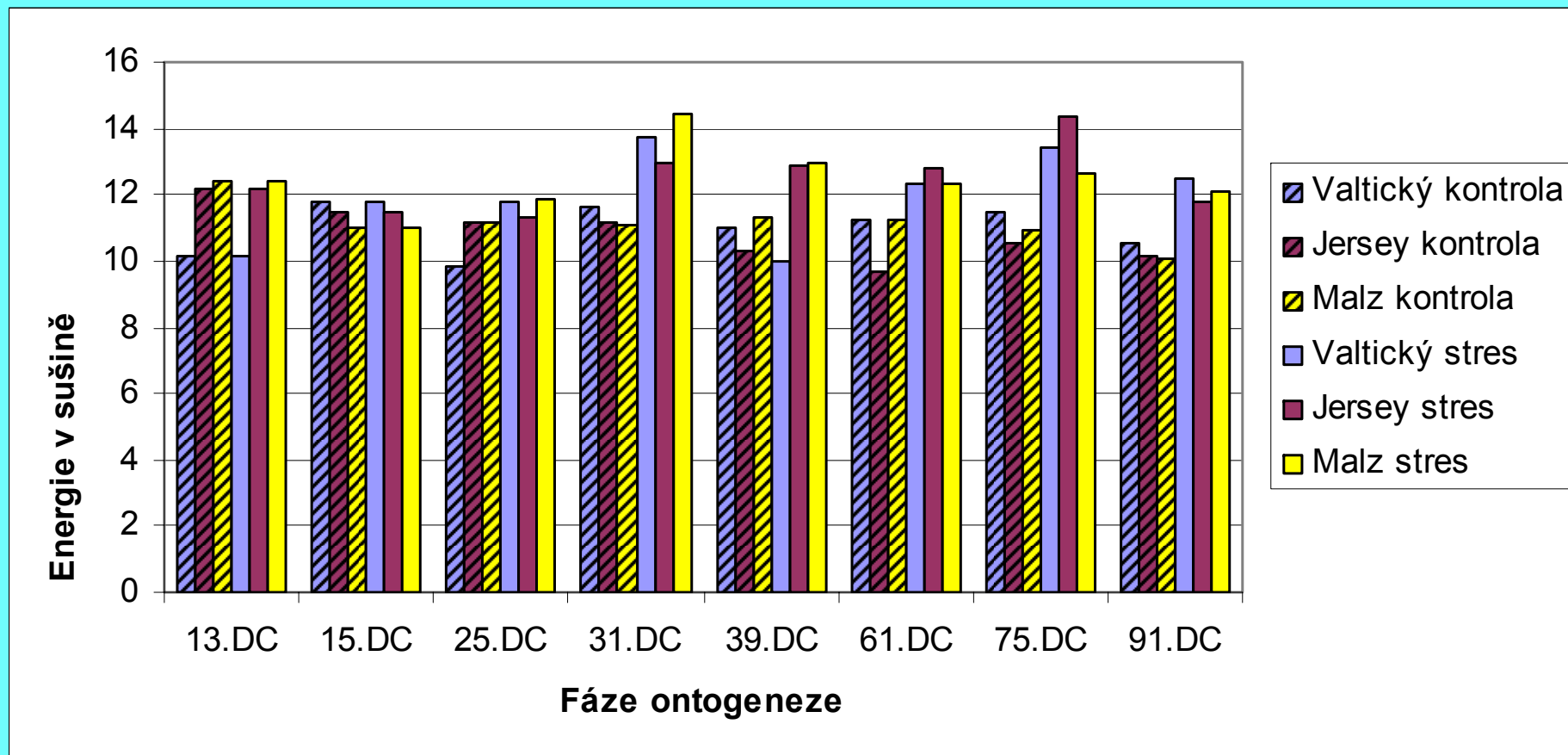

Stresová fyziologie rostlin

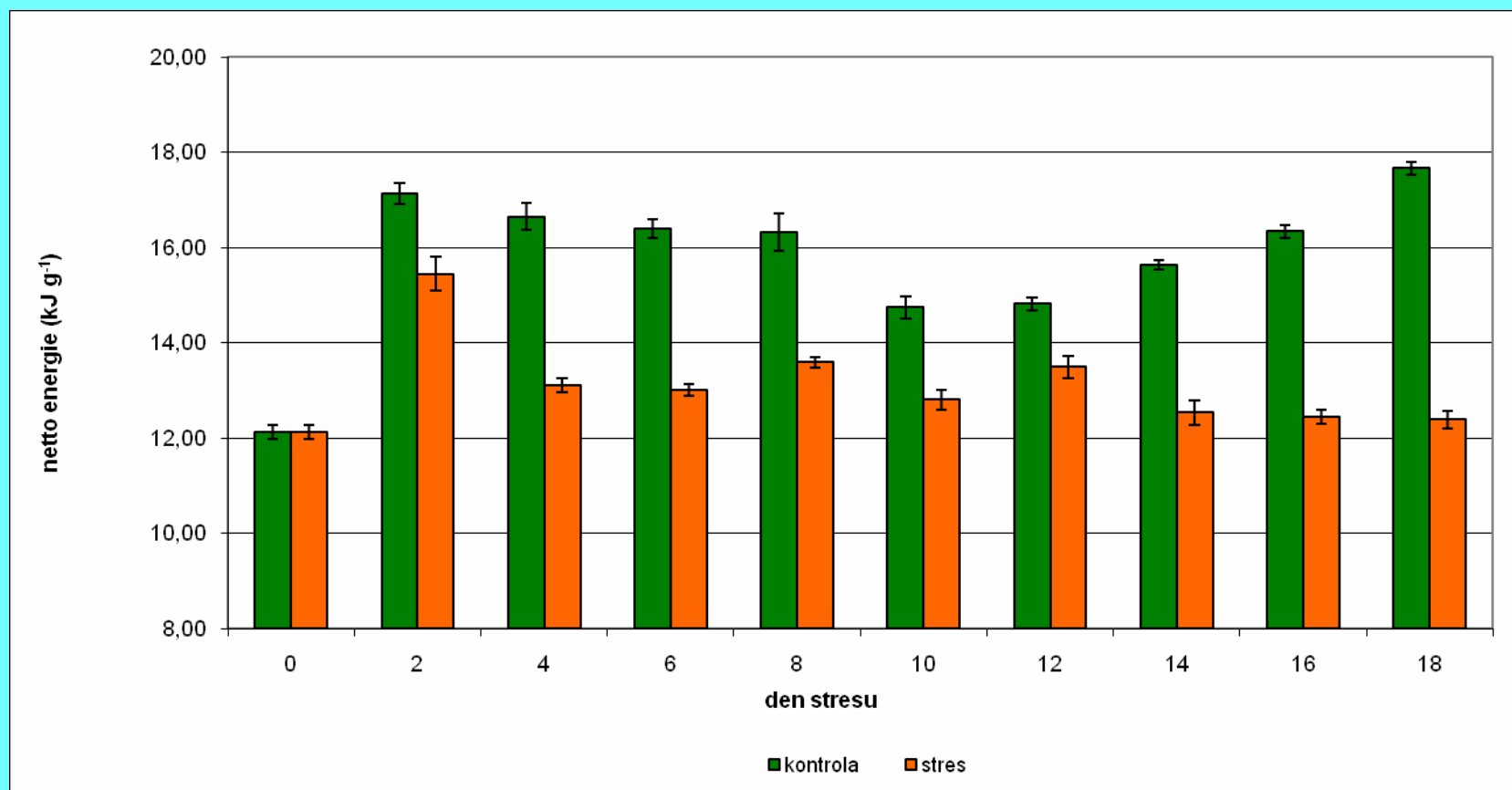
Stabilita ekosystémů

Biotické stresory

Vliv padlí travního (*Blumeria graminis*) –múčnatka trávová- na obsah energie listů (kJ.g⁻¹) ječmene jarního

Abiotické stresory

Vliv vodního deficitu na obsah energie (kJ.g⁻¹) nadzemní biomasy juvenilních rostlin kukuřice

Genotypové rozdíly

Druh rostliny	Obsah energie	Druh rostliny	Obsah energie
<i>Astragalus cicer</i> L.	15,60	<i>Lotus corniculatus</i> L.	17,44
<i>A. lasiopetalus</i> L.	16,20	<i>Trifolium campestre</i> Schreber	15,70
<i>A. onobrychis</i> L.	14,33	<i>T. medium</i> L.	17,15
<i>Dorycnium herbaceum</i> Viil.	16,28	<i>T. repens</i> L.	17,09
<i>Melilotus albus</i> Med.	17,18	<i>T. ruhens</i> L.	17,18
<i>M. officinalis</i> (L.) Pallas	16,70	<i>T. pratense</i> L.	15,58
<i>Lathyrus sylvestris</i> L.	16,33	<i>Vicia angustifolia</i> L.	15,71
<i>Phalaris canariensis</i> L.	12,07	<i>V. cracca</i> L.	15,52
<i>Lupinus polyphyllus</i> Lindl.	26,50	<i>V. tenuifolia</i> Roth.	14,77
<i>Medicago falcata</i> L.	17,65	<i>V. villosa</i> Roth	15,48
<i>M. sativa</i> L.	13,71	<i>V. pisiformis</i> L.	15,46
<i>Malva verticillata</i> L.	18,33	<i>Secale cerea/e</i> L.	12,57
<i>Phacelia tanacetifolia</i> Bentham	17,93		

Vliv genotypu na obsah energie (kJ.g⁻¹) semen planých a kulturních pícev.

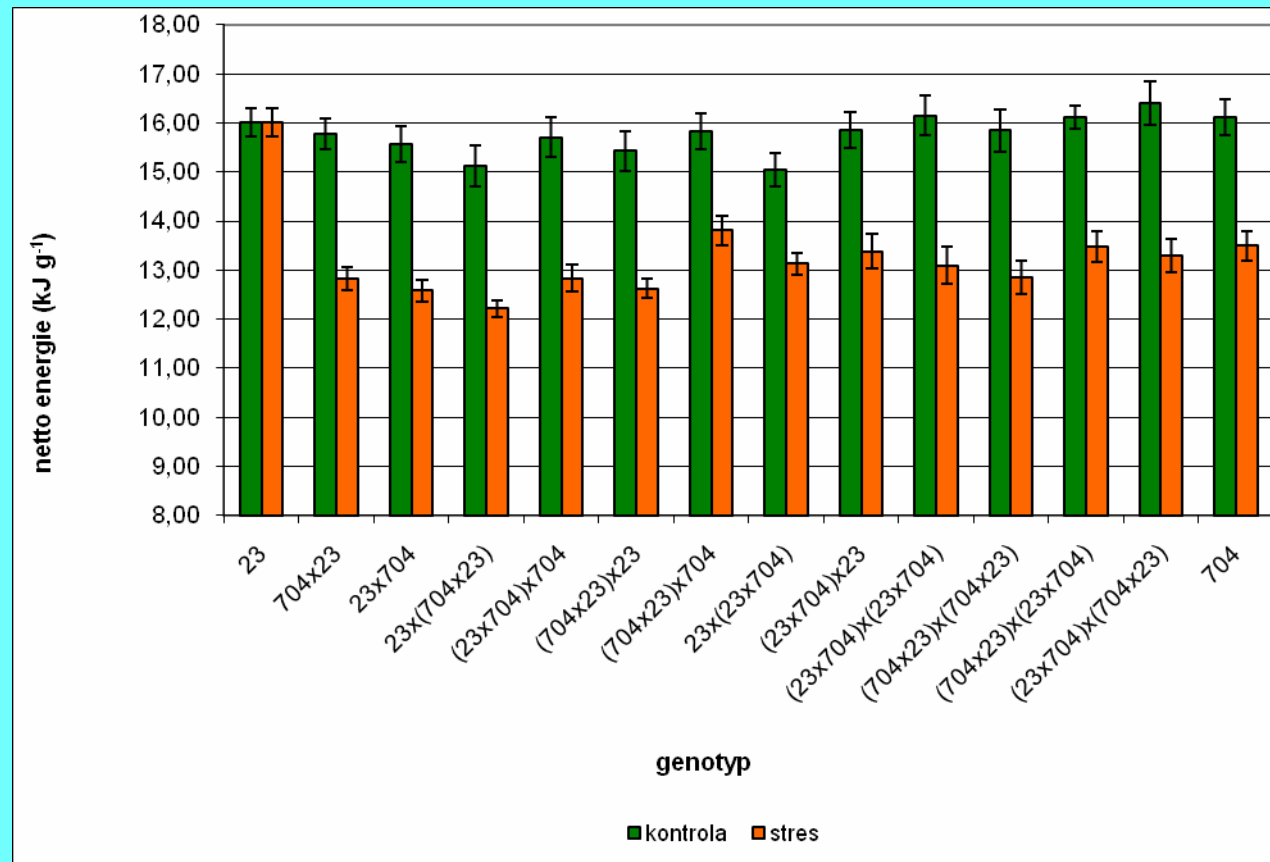
Genotypové rozdíly

plodina	Brutto energie	Brutto + 95 %	Brutto – 95 %
Tritikále	15,61	16,08	15,14
Ječmen nahý	15,67	15,98	15,35
Ječmen jarní	15,76	16,23	15,28
Ječmen ozimý	15,82	16,14	15,51
Pšenice ozimá	15,92	16,55	15,28

Vliv genotypu na obsah energie (kJ.g^{-1}) obilek.

Genotypové rozdíly

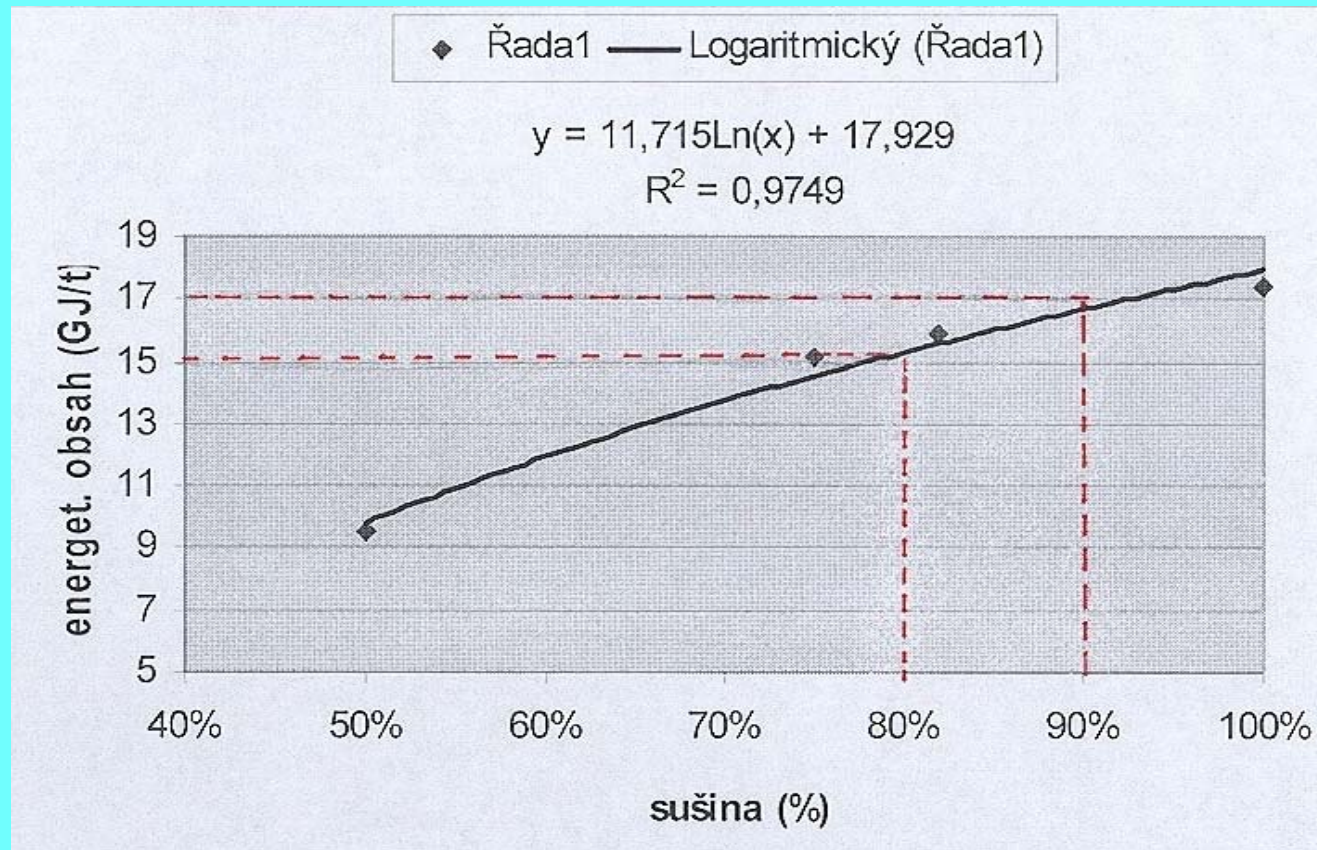

Vliv genotypu a prostředí na obsah energie (kJ.g⁻¹) nadzemní biomasy juvenilních rostlin kukuřice

Shrnutí

Výhody	Nevýhody
<p data-bbox="293 523 595 571">rychlá metoda</p> <p data-bbox="293 616 667 663">všestranné použití</p> <p data-bbox="293 794 1104 935">využití nejenom pro „jednu“ rostlinu, ale také na celý ekosystém</p> <p data-bbox="293 970 790 1018">daná jednotná metodika</p> <p data-bbox="293 1190 1104 1331">stanovení translokace energeticky bohatých látek v rámci rostliny</p>	<p data-bbox="1149 523 1563 571">destruktivní metoda</p> <p data-bbox="1149 616 1960 756">neznáme vždy přesné chemické složení látek</p> <p data-bbox="1149 794 1686 842">ovlivnění vlhkosti vzorku</p> <p data-bbox="1149 970 1570 1018">homogenita vzorku?</p>

Změny obsahu energie

Vliv procentického zastoupení vody rostl. materiálu na obsah energie (podle Strašila, 2010)

Závěr

Spalná kalorimetrie jako jedna z mnoha biologických destrukčních metod má široké spektrum použití:

- v produkční a ekologické fyziologie rostlin,
- ve stresové fyziologie rostlin,
- pro detekci odolnosti rostlinných druhů či odrůd,
- pro posuzování alternativních rychle obnovitelných biologických zdrojů energie,
- pro stanovení výživné hodnoty krmiv a kvality krmiv a píce.

Poděkování

doc. Ing. Vratislavů Novákovi, CSc. zakladateli spalné kalorimetrie na ĀZU v Praze a specializované laboratoře spalné kalorimetrie a zpracování rostlin KBFR FAPPZ.

DĚKUJI ZA POZORNOST